

without end» is presented by three semantic groups: kinonyms (names of dogs), hiponyms (names of horses) and felinonyms (names of cats). Thorough analysis of zoopoetonyms in the historical saga demonstrates onecomponent zoopoetonyms domination among various structural types. The research identifies zoopoetonyms' basic semantic features: firstly, their coherence with other semantic groups of poetonyms mainly antropoetonyms, secondly, motivation of their usage, and, thirdly, the dependence of zoopoetonyms' semantics on their appellative origin.

Key words: zoonym, nickname, literary onomastics, zoopoetonym, kinonym, hiponym, felinonym.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Вострецова В. О.

УДК 81'25

О. О. Михайленко

ТИП ТЕКСТУ І СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ

Розгляд перекладу як процесу та як результату передбачає, що об'єктом цього розгляду завжди є текст. Однак текст цікавить перекладознавство не тільки як певне вмістище мовних явищ (фонем, слів, граматичних структур), але і як самостійний феномен, що має ознаки, релевантні для перекладу. Саме ці ознаки дозволяють перекладачу обрати загальну стратегію перекладацьких дій [1, с. 242]. Але, перш за все, він має виявити тип тексту, що перекладається.

Отже, метою цієї оглядової статті є висвітлення важливості визначення транслатологічного типу тексту як чинника, від якого залежить вибір стратегії перекладу, важливості виявлення перекладачем ознак тексту, релевантних для перекладу, а також огляд критеріїв створення транслатологічної класифікації типів тексту. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю наголосити на залежності специфіки перекладу від типу тексту, важливістю окреслення ознак цього типу тексту з переліком характерних лексичних, граматичних і стилістичних явищ та надання практичних рекомендацій щодо їх перекладу.

Релевантні для перекладу ознаки тексту розглядаються у межах нового напрямку теорії перекладу – транслатології тексту, одним із завдань якої є розробка методики перекладацького аналізу тексту та текстової типології, орієнтованої на переклад, а також перекладацьких проблем, пов'язаних з текстом та його типом. І теоретики, і практики перекладу усвідомили, що об'єктом перекладу є не мова та її окремі

слова, але текст як домінанта перекладу [2, с. 1375]. Актуальною є також розробка транслатології окремих типів тексту, з наданням рекомендацій стосовно методики їхнього перекладу, що дало б перекладачам-практикам міцне теоретичне підґрунтя у виборі стратегії перекладу.

Тип тексту є чинником, від якого в багатьом залежить вибір стратегії перекладу та методів та прийомів, необхідних для її втілення. Тому надзвичайно важливим є перший етап здійснення перекладу – передперекладацький аналіз – який і полягає перш за все у виявленні типу тексту, відповідних домінант перекладу та інваріанту [3, с. 7].

Більшість перекладознавчих праць, де описано релевантні для перекладу параметри текстів різних типів, цим описом і обмежується, не надаючи практичних рекомендацій щодо перекладу текстів заявлених типів. Проте на сучасному етапі розвитку теорії та практики перекладу вельми актуальним є формулювання правил реалізації в перекладі описаних ознак різних типів тексту тобто вироблення методики перекладу окремих типів тексту як сукупності науково обґрунтованих методів та прийомів перекладу. Особливо цікавими для перекладачів були б варіанти перекладацьких рішень щодо лексичних, граматичних та стилістичних явищ (в межах кожного типу тексту), що складають основні труднощі перекладу та є характерними ознаками цього типу тексту.

Те, що текст має такі специфічні ознаки, помічено було давно. Вироблення особливих правил для перекладу різних текстів відомо нам і в давніх культурах, і в античності, і в середньовіччі. Відомі і деякі епізоди з російської історії перекладу, наприклад, рекомендації Петра I «посольського наказу вживати слова» (Тут і далі пер. наш – О.М.) – адже вони стосувалися строго певних текстів: ділових та наукових [4, с. 242].

Однак в основному уявлення про зв'язок особливостей тексту та специфіки його перекладу, що сформувалися на основі практичного досвіду, містить лише найбільш загальні градації: науково-технічний переклад, художній переклад або ще простіше: художній переклад та нехудожній переклад. Іноді зазначаються тематичні підвиди: військовий переклад, юридичний переклад, медичний переклад тощо. Але це тематичне розмежування, нажаль, не відображає специфіки перекладу на рівні тексту. Адже будь-який науковий текст – чи то текст з хімії, біології або психології, перекладається із застосуванням однакової стратегії, розрізняються лише терміни. Але будь-яка тематична група текстів може складатися із цілої низки різноманітних типів: діловий лист, інструкція, наукова стаття, реклама і т. п. Типологічні ознаки цих різних текстів можуть бути релевантними для перекладу або нерелевантними, і для вибору вірної стратегії їх необхідно виявити [1, с. 242].

Дещо відмінним є погляд на класифікацію типів текстів перекладу відомого теоретика та практика перекладу Т. Р. Кияка, який вважає, що перекладацькі труднощі починаються із належності оригіналу до певного функціонального стилю (соціально-професійного субмовлення), лексичний склад і конотативні особливості якого в їх найновітніших

проявах ще не відображені у словниках, бо потрапляють туди лише тоді, коли стають традиційними і тому перекладачеві вже майже непотрібними. Через це він завжди повинен спиратись на власний досвід, професійну інтуїцію та консультації із фахівцями [6, с. 375]. Далі автор пропонує класифікувати всі висловлювання насамперед за пануванням в них однієї з головних функцій мови. Більш ретельна класифікація (виділення у кожному соціально-професійному субмовленні жанрів та піджанрів) значної ролі для перекладознавства не відіграє, бо труднощі йому роблять саме функціональні стилі, а не їх гібриди та підстили.

Незважаючи на розмаїття мовних функцій у багатьох стилістів, стрижневими залишаються лише 5: пізнання (світомоделювання), повідомлення (інформування), впливу (спонукання), естетичну (цілісності), спілкування (комунікації). Панування однієї з них і дозволяє створювати відповідні комплекси текстів, якими послуговується певне соціально-професійне угруповання: світомоделююча породжує науково-технічний функціональний стиль, інформативна – діловий, спонукальна – публіцистичний, естетична – белетристичний, комунікативна – побутовий. Саме відповідна функція і зумовлює перекладацькі перепони: наприклад, герметичну термінологічність у науково-технічному типі тексту, клішовану канцелярність – у діловому, експресивну конотативність – у публіцистичному, національно забарвлену ситуативність – у побутовому, багатозначну прагматичність – у белетристичному. Зрозуміло, що практика живого мовлення додає кожного разу фахівцям із мовної варіативності нові прояви субмовлення: економічний, рекламний, бізнесовий тощо, котрі деякі із вчених бажають назвати окремими функціональними стилями [6, с. 376].

Але якщо подивитися на них очима стиліста (яка мовна функція панує в них) та перекладознавця (які труднощі приховують вони у собі), то неважко дійти об'єктивного висновку про їх належність до одного із вказаних п'яти стрижневих субмовлень, бо вони мають спільні з ними перекладацькі труднощі: наприклад, економічний текст належить до науково-технічного комплексу, рекламний – до публіцистичного, бізнесовий – до офіційно-ділового тощо. Вказані перекладацькі труднощі настільки складні й вагомі, що є сенс виділяти окремі типи функціонально-стильового перекладу: науково-технічний, офіційно-діловий, публіцистичний, художній, побутовий.

Отже, очевидно, що розмежування типів текстів для перекладу важливе. Сьогодні існує достатньо повний лінгвістичний опис типів тексту та пропонуються їхні класифікації на різній основі. Подібно до того, як повний філологічний аналіз, що є базою для прикладного перекладацького аналізу тексту, надмірний за своїм змістом, так і текстова типологія, що враховує найрізноманітніші ознаки текстів, надмірна для цілей перекладу та для створення перекладацької моделі та перекладацької стратегії. Багато з текстових параметрів нерелевантні для перекладу, оскільки є спільними для текстів одного типу різними

мовами, вони не торкаються специфіки та автоматично входять до інваріанту перекладу. Це, наприклад, елементи архітекtonіки тексту ділового листа або інструкції. Багато з текстових градацій не потрібні для наших цілей, оскільки відповідні тексти будуть перекладатися за однаковою моделлю перекладу [1, с. 242]. Тому особливо своєчасною є класифікація типів текстів, орієнтованої на переклад, запропонована І. С. Алексеевою. Перш за все, відомий російський теоретик перекладу оперує актуальним для перекладознавства поняттям «транслатологічний тип тексту», відмежовуючи його від поняття «лінгвістичний тип тексту», актуального для лінгвістики загалом.

Трьома основними параметрами класифікації лінгвістичних типів тексту є: референціальний (здатність уявляти реальність), інтерперсональний (здатність тексту бути компонентом комунікації) та формальний (той факт, що текст є вербально структурованим утворенням) [1, с. 244]. Уявлення про певні правила створило спеціальне поняття конвенції. Під конвенціями в сучасній лінгвістиці розуміють соціально та історично обумовлені правила (або норми) побудови текстів та правила (норми) у виборі мовних засобів. Неважко помітити, що типи текстів складаються в процесі удосконалення людської комунікації, а конвенції, вироблені у результаті життєвого досвіду, потім отримують статус строгих правил.

Щодо визначення транслатологічних типів текстів, дослідниця зазначає, що наявність таких ознак, як специфіка в референціальності, інтерперсональності та форми, а також стійкість цих ознак, виявляється, однак, недостатньою для того, щоб класифікувати тексти залежно від особливостей їх перекладу [1, с. 245]. Віднесення тексту до певного лінгвістичного типу не означає, що він буде перекладатися інакше, ніж текст із сусідньої рубрики. Крім того, далеко не всі ознаки тексту у перекладі будуть передані. Тому необхідно об'єднати в одній групі тексти, в яких домінуючі ознаки збігаються – саме такі тексти будуть перекладатися однаково. Від чого ж залежить набір домінуючих ознак?

Проаналізувавши різні класифікації транслатологічних типів текстів, що уточнюють та доповнюють одна одну, зокрема їхні набори домінуючих ознак, услід за І. С. Алексеевою, вважаємо найвагомішою для визначення стратегії перекладу все ж таки першу класифікацію К. Райс, в основі якої лежить комунікативна функція тексту. Так, К. Райс запропонувала спиратися при визначенні типу тексту переважно на комунікативний підхід та враховувати тип інформації, переданої в тексті, характеристику джерела та реципієнта. Відома санкт-петербурзька дослідниця, теж взявши за основу комунікативну функцію тексту, доповнила класифікацію К. Райс, зокрема перелік релевантних для перекладу ознак текстів, змінивши, відповідно, і групи текстів.

Так, базовими поняттями для транслатологічної класифікації текстів І. С. Алексеева вважає комунікативне завдання та вид інформації що передається текстом; характер джерела та характер реципієнта;

об'єктивну міру перекладності тексту як вторинного [1, с. 264]. Параметр «конвенційне» не введено до цього переліку, оскільки конвенційність тобто певні загальноприйняті правила побудови тексту, властивий усім текстам без винятку. Нерелевантними виявилися параметри специфіки мови тексту оригіналу, а також мети перекладу.

Визначальним серед релевантних ознак може бути визнаний склад інформації в тексті. Інші релевантні ознаки (джерело, реципієнт, ступінь перекладності) значною мірою корелюють із першим. Тоді, відповідно до виду домінуючої в тексті інформації, тексти підрозділяються на групи. Як зазначає дослідниця, до груп текстів включені далеко не всі тексти, а лише ті, що зустрічаються у практиці перекладу – і письмового, і усного.

Отже, за транслатологічною класифікацією типів тексту К. Райс-І. Алексєєвої, тексти розділені на 4 групи: 1) примарно-когнітивні тексти (науковий, науково-навчальний, науково-популярний, оголошення, мистецтвознавчий, філософський, документи, діловий лист); 2) примарно-оперативні тексти (законодавчий, релігійний, проповідь, інструкція, рецепт); 3) примарно-емоційні тексти: траурне оголошення, некролог, белетристика, публічна промова, реклама, мемуарний текст); 4) примарно-естетичні тексти (художній текст, художня публіцистика [1, с. 265].

Коментуючи свою класифікацію, І. С. Алексєєва зазначає, що домінуючий тип інформації не завжди визначає комунікативне завдання тексту. Характерним прикладом є текст реклами, де явно домінує емоційна інформація, але ядром комунікативного завдання є спонукання, апеляція [1, с. 266]. Однак для транслатологічної класифікації типів тексту, тобто класифікації, орієнтованої на переклад, головним є не екстралінгвістичні параметри комунікації, а їхнє лінгвістичне оформлення мовними засобами відповідно до виду інформації, що міститься в тексті. Отже, з точки зору транслатологічної типології текст реклами належить до примарно-емоційних текстів. На підсумок дослідниця рекомендує вважати розподіл текстів за групами умовним, наголошуючи на відносному дотриманні меж груп при описанні окремих типів тексту.

Отже, ретельне вивчення питання різноманітних підходів до визначення транслатологічних типів текстів показало, що в подальших дослідженнях доцільно користуватися уточненою класифікацією К. Райс – І. С. Алексєєвої, звичайно спираючись на досвід інших теоретиків та практиків перекладу. Перспективою подальших досліджень було б продовження теми характеристизації окремих типів тексту з обов'язковим наданням практичних рекомендацій щодо перекладу окреслених типів текстів тобто вироблення методики перекладу окремих типів тексту як сукупності науково обґрунтованих методів та прийомів перекладу.

Список використаної літератури

1. Алексєєва І. С. Введение в переводоведение / И.С. Алексєєва. – СПб. : Филолог. фак-т СпбГУ, 2008. – 368 с.
2. Alexeeva I. S. The Text as the Dominant Feature of Translation /

I. S. Alexeeva // Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. – 2011. – Vol.4. – Issue 10. – P.1375 – 1384. **3. Алексеева И. С.** Письменный перевод / И. С. Алексеева. – СПб. : Союз, 2006. – 368 с. **4. Кияк Т. Р.** Перекладознавство (німецько-український напрям) : підруч. / [Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй]. – К. : Київський університет, 2008. – 543 с.

Михайленко О. О. Тип тексту і специфіка перекладу

У статті висвітлено залежність специфіки перекладу від типу тексту, а також значення окреслення ознак типу тексту, релевантних для перекладу. Важливим є визначення транслатологічного типу тексту як чинника, від якого залежить вибір стратегії перекладу. Проаналізовано критерії створення транслатологічної класифікації типів тексту. Підкреслено необхідність не тільки опису релевантних для перекладу параметрів конкретного типу тексту, але й надання практичних рекомендацій щодо їхньої передачі у перекладі.

Ключові слова: тип тексту, специфіка перекладу, релевантні для перекладу ознаки типу тексту, транслатологічна класифікація типів тексту.

Михайленко Е. А. Тип текста и специфика перевода

В статье показана зависимость специфики перевода от типа текста, а также значение определения признаков типа текста, релевантных для перевода. Важным является определение транслатологического типа текста как фактора, от которого зависит выбор стратегии перевода. Проанализированы критерии создания транслатологической классификации типов текста. Подчеркнута необходимость не только описания релевантных для перевода параметров конкретного типа текста, но и предоставление практических рекомендаций касательно их передачи в переводе.

Ключевые слова: тип текста, специфика перевода, релевантные для перевода признаки типа текста, транслатологическая классификация типов текста.

Mykhailenko O. O. Text Type and Translation Specificity

The article highlights the importance of determining the translatology type of the text as a factor influencing the choice of translation strategy. Also significant is translator's defining the text characteristics relevant for translation which are examined within a new branch of translation studies – text translatology. There have been analyzed the criteria for creation of the translatology classification of text types. Text type has a great impact on choosing the translation strategy and methods and techniques necessary for its realization. Therefore extremely important is the first stage of translation – the pre-translation analysis determining the type of the text to be translated and translation dominants. The present-day theory and practice of translation need

formulating the rules for rendering in translation of relevant features of different text types that is determining the general translation methods for particular types of the text as a system of scientifically grounded methods and techniques. Important for translators could be suggesting the variants of translation decisions with respect to lexical, grammatical and stylistical phenomena (within each text type) that make main translation difficulties.

Key words: text type, translation specificity, text characteristics relevant for translation, translatology classification of text types.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Карабан В. І.

УДК 811. 111'42(043.5)

Н. П. Михайлюк

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОНОМІНАЛЬНА ТРАНСПОЗИЦІЯ»

Стилістичний потенціал морфології найбільш відчутно проявляється завдяки так званій транспозиції (чи граматичній метафорі), під якою зазвичай розуміють «розходження між традиційно означаючим і ситуативно означаючим» [1, с. 139], і яка пронизує практично всі області граматичних категорій. Іншими словами, транспозиція це використання різних граматичних форм і категорій в непередбачених мовою контекстах. Існують й інші тлумачення терміну «транспозиція» (див., наприклад, визначення О. Ахманової [2], Ш. Баллі [3], О. Селіванової [4] та ін.).

Незважаючи на інтерес до проблеми транспозиції (К. Бруннер [5], Г. Вейхман [6], О. Єсперсен [7], Б. Льїш [8], І. Іванова, Л. Чахоян [9] та ін.), наявні дослідження до цього часу не були систематизовані і переважно мали описовий або фрагментарний характер. Тому не дивно, що одним із перспективних напрямів дослідження морфологічної транспозиції є вивчення такого її різновиду, як прономінальна транспозиція, що дає змогу виявити способи актуалізації значного функціонального і стилістичного потенціалу займенників.

Прономінальну транспозицію співвідносять з використанням займенників у не властивих для них функціях та в чужих для них контекстах, що пов'язане з проникненням специфічних прономінальних словоформ і варіантів до сфери дії інших словоформ і варіантів, нормативних для певного мовного жанру.

Щодо основних типів, то прономінальна транспозиція може бути однорівневою, коли в результаті перетворень вихідна одиниця залишається на тому самому мовному рівні (лексема → лексема), і